

II. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 379.85 (075.8)

Кілінська К.Й., Андрусяк Н.С.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ ПАСПОРТ ТЕРИТОРІЇ – ЯК ФОРМА РЕКРЕАЦІЙНОГО МОНІТОРИНГУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

У публікації розглядаються методичні підходи до створення рекреаційно-туристичного паспорту території, представлена загальна та характерологічна інформація про основні інформативні блоки і підблоки паспорту, виявлені класифікаційні підходи до паспортизації природних рекреаційних ресурсів.

Ключові слова: рекреаційно-туристичне природокористування, рекреаційно-туристичний паспорт території, геополітичні та економіко-географічні характеристики, культура, відпочинок, спорт і туризм. використання природних умов і природних ресурсів з метою відпочинку та оздоровлення.

В публикации рассматриваются методические подходы к созданию рекреационно-туристического паспорта территории, представлена общая и характеризующая информация об основных информационных блоках и подблоках паспорта, выявлены классификационные подходы к паспортизации природных рекреационных ресурсов.

Ключевые слова: рекреационно-туристическое природопользование, рекреационно-туристический паспорт территории, геополитические и экономико-географические характеристики территории, культура, отдых, спорт и туризм, использование природных условий и природных ресурсов с целью отдыха и оздоровления.

The publication considered methodological approaches to the creation of recreational and tourist passport area before general and characterological information about basic blocks and informative subbloks passport found classification approaches to certification of natural and recreational resources.

Keywords: recreation and nature tourism, recreation and tourist passport territory, geopolitical and economic and geographic characteristics, culture, recreation, sports and tourism. natural environment and natural resources in order to rest and recovery.

Вступ. Рекреаційна галузь є однією з найприбутковіших галузей господарського комплексу України. Її функціональна структура поповнюється новими видами рекреаційно-туристичного природокористування (РТП). Тому одним із найважливіших завдань сьогодення є створення рекреаційно-туристичного паспорту території (РТПТ), який у методичному відношенні висвітлює складові РТП, слугує основою до визначення рекреаційно-туристичного потенціалу території, висвічує структуру і екологічний стан РТП.

Метою рекреаційної паспортизації регіонів є загальна та специфічна інформація про РТПТ, повне та систематизоване інформаційне забезпечення підприємництва та управління у сфері туризму. Зазначимо,

що створення у єдиному документі комплексно пов'язаних та систематизованих видів інформації, що поєднані галуззю „рекреація та туризм” є актуальним та своєчасним, однак, даний документ потребує потужної методичної бази для його створення.

Аналіз існуючих доробок. У кінці 80-х років минулого століття в Україні проводилася масштабна робота по створенню екологічних паспортів промислових підприємств. Така діяльність була обумовлена інтенсивними процесами природокористування, критичним станом довкілля та націлювалася на створення єдиного банку даних про забруднення і стан навколишнього природного середовища [3, с. 184]. Відносно паспортизації окремих видів ресурсів (у т.ч. рекреаційно-туристичних) у літературі можна виявити низку ключових підходів. Однак більшість з них націлена на виявлення основних аспектів екологічної ситуації.

На окрему увагу заслуговують розробки О.О. Бейдика [3, с. 224-285]. Вчений репрезентує ресурсно-рекреаційний паспорт як якісну та кількісну характеристику ресурсно-рекреаційного потенціалу території, яка визначає рекреаційно-туристську спеціалізацію регіону, включає назву території і час її утворення, поверхню (особливості рельєфу), домінуючий рослинний покрив, комфортність клімату, забезпеченість природними рекреаційно-туристськими ресурсами, унікальні ландшафти та природоохоронні об'єкти, титульний (фоновий) тип архітектурно-історичних РТР, найвизначніші об'єкти, види туризму (актуальні та потенційні для даної території), туристичний цикл, екологічний стан території, загальний бал ресурсно-рекреаційного рейтингу (сума балів) й інтегральну забезпеченість території рекреаційно-туристичними ресурсами, районізацією території, перспективи розвитку туризму, створення нового туристичного продукту, інвестиційні проекти. Такий підхід чітко окреслює основні структурні блоки РТП – природно-рекреаційний, соціально-економічний й історико-архітектурний, що є основою рекреаційної географії.

Беручи за основу розробки О.О. Бейдика (2001) та користуючись власними дослідженнями структури РТП пропонуємо свій підхід до створення РТПТ.

Виклад основного матеріалу. РТПТ – документ, що містить загальну та спеціальну інформацію про потенціал туристично-рекреаційних ресурсів території. Зміст та сутність РТПТ визначається з урахуванням специфіки суспільно-географічного положення та ресурсних чинників, перспектив розвитку регіональної рекреації і туризму. До складу РТПТ території входить інформація, яка може стати при нагоді різному за віковим цензом рекреанту. Метод вибірковості та адаптації, індивідуальний підхід до відбору рекреації та туризму є основними ознаками документа. РТПТ є банком даних про рекреаційно-туристичний потенціал, РТП й рекреаційно-

туристичну інфраструктуру території (рис. 1). За структурою він складається із трьох блоків інформації.

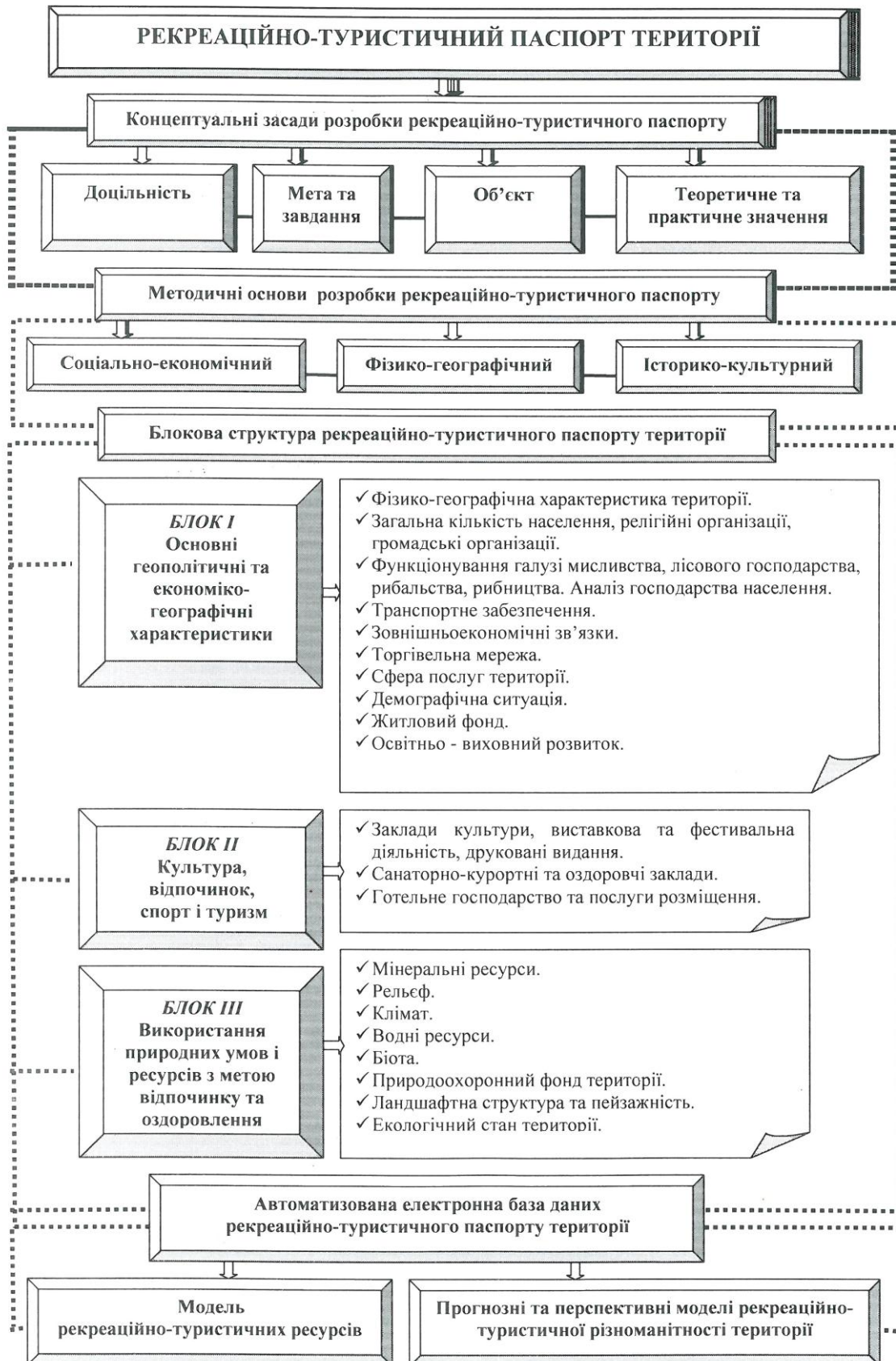

Рис. 1. Структурно-логічна модель рекреаційно-туристичного паспорту території

Перший блок інформації – основні геополітичні та економіко-географічні характеристики. Складається з окремих підблоків, які насичені рекреаційно-туристичною інформацією, що розрахована на пересічну особу.

Перший підблок включає геополітичну характеристику (географічне положення території), інформацію про загальну кількість населення (тис. осіб), протяжність території, довжину кордонів (км), сусідство з областями, крайні точки, загальну кількість адміністративно-територіальних одиниць (по містах та районах і їх площа). Сюди ж входить коротке інформування про найважливіші властивості окремих рекреаційно-туристичних компонентів (орографічні характеристики – найвищі точки, клімат, річна кількість опадів, температура повітря, річкова мережа – найбільші водойми).

Другий підблок – це повідомлення про загальну кількість населення, що мешкає у містах і адміністративно-територіальних районах, кількість релігійних

організацій (центри, управління, громади, монастирі, місії, духовні навчальні заклади, недільні школи), наявність легалізованих міжнародних і всеукраїнських об'єднань громадян.

Третій підблок – це інформування про основні показники, що характеризують діяльність у галузі мисливства, лісового господарства, рибальства, рибництва. Основою даного інформативного підблоку є аналіз господарства населення (для розвитку сільського зеленого туризму цей показник має велике значення), наявність сільськогосподарських земель і мисливських угідь, рекреаційних лісів тощо.

Міські, міжміські і приміські перевезення пасажирів за видами шляхів сполучення та продукція (послуги) підприємств зв'язку є основою *четвертого* інформаційного підблоку. Найважливіше значення має інформація про види транспорту і його призначення (автомобільний і електротранспорт). Виходячи з суб'єктивних умов рекреант має право знати про дорожньо-транспортні пригоди на дорогах і вулицях. У цьому підблоці варто подати інформацію про підприємства пошти, телефонного зв'язку, забезпеченість місцевого населення автоматичними телефонними станціями (у розрізі міських і сільських поселень).

П'ятий підблок – це повідомлення, яке сьогодні є значимим для рекреанта – це зовнішньоекономічні зв'язки території, експорт-імпорт товарів у розрізі міст і районів. Для рекреантів, що займаються комерційним туризмом чи шопінг-туризмом, особливе місце у цьому підблоці займає повідомлення про випуск товарів легкої (текстиль, вироби зі шкіри, ліжники), деревообробної (сувеніри з дерева, металу, каменю, гіпсу, кераміка) промисловості, сільськогосподарської (найпритаманніші автентичні види продукції), товари мистецтва тощо.

У розвиток цього питання особливе місце посідає інформація про торгівлю, наявність ринків, базарів, виставкових комплексів (*шостий* блок). Сюди ж відносимо і ресторанне господарство (ресторани, кафе, бари, паби, їдальні, суп-хауси, постачання готової їжі тощо).

Сьомий підблок інформації – це послуги, тобто аналіз діяльності суб'єктів, яка не набуває матеріально-речовинної форми і задовольняє певні потреби замовників. Послуги є результатом різнорідної діяльності, що здійснюється виробником на замовлення споживача. У рекреаційно-туристичній сфері основними видами послуг є торгівля, ремонт автомобілів, діяльність готелів і ресторанів, транспорту та зв'язку, послуги з організації подорожей, оренда автотранспорту, прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність у сфері інформатизації, рекламна діяльність, сфера фотографії, надання послуг з перекладу, надання медичної допомоги, діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку і розваг, санітарні послуги, індивідуальні послуги.

Восьмий підблок – демографічний. Сюди входять відомості про міське і сільське населення (наявне населення, постійне населення, тис. осіб), загальна кількість осіб у молодшому за працездатний і працездатний вік, народжуваність і смертність населення, пересічна тривалість життя, внутрішня регіональна, міжрегіональна і міждержавна міграція, наявна кількість пенсіонерів. Сюди ж відноситься показник зайнятості населення (населення віком від 15 до 70 років), безробіття.

Дев'ятий підблок висвітлює забезпеченість населення житлом, обладнанням житлового фонду (державний, комунальний, приватний), благоустрій (централізоване водопостачання та каналізація, газифікація) населених пунктів.

Дотичною але тісно пов'язаною з даним блоком є освіта (*десятий* підблок), що, по-перше, забезпечує високий рівень пізнання рекреанта та туриста об'єктів рекреації, по-друге, висвітлює сучасний стан розвитку освітньо-виховного розвитку регіону (наявність навчальних закладів різних рівнів акредитації, шкіл, які є побратимами аналогічних у світі, релігійних шкіл, іншомовних шкіл тощо. У цьому відношенні освіта цікава рекреанту з комплексних позицій.

Одинадцятий підблок стосується визначення охорони здоров'я та соціальної допомоги людині. Він є вкрай важливим для рекреанта, що хворіє хронічними захворюваннями. Такому часто важливо володіти інформацією про ті заклади лікування де можна отримати медичну допомогу.

Другий блок інформації – культура, відпочинок, спорт і туризм. Як і перший блок цей блок складається із підблоків.

Перший підблок - це реляція про заклади культури (театри, філармонії, музеї, бібліотеки, заклади культури клубного типу, кінотеатри під відкритим небом, цирку, парки культури та відпочинку, школи естетичного виховання), випуск газет, періодичні видання, виставкова та фестивальна діяльність тощо.

Другий підблок включає перелік санаторно-курортних і оздоровчих закладів, пансіонатів з лікуванням, санаторіїв-профілакторіїв, баз відпочинку, спортивних установ. Сюди ж повинна вводитися інформація про туристичні потоки (загальна кількість туристів (екскурсантів), обслугованих суб'єктами туристичної діяльності.

Третій підблок – це відомості про готелі та місця тимчасового проживання (у розрізі міст та районів), структурні підрозділи сфери сервісу у готелях (автостоянки, заклади харчування, торгівлі, сауни, басейни при готелях), загальні відомості про місткість підприємств готельного господарства та їх використання.

Третій блок інформації стосується *використання природних умов і природних ресурсів з метою відпочинку та оздоровлення*. Інформація цього блоку стосується використання тих властивостей компонентів природи, що споживаються (чи можуть бути спожитими) у рекреаційно-туристичній діяльності. Сюди відносяться повідомлення про мінеральні ресурси (*перший* підблок), рельєф (*другий* підблок), клімат (*третій* підблок), водні ресурси (*четвертий* підблок), біоту (*п'ятий* підблок), природоохоронний фонд території (*шостий* підблок), ландшафтну структуру та ландшафтну пейзажність (*сьомий* підблок), екологічний стан території (*восьмий* підблок) та ін. Кожен рекреант використовує свій особистий підхід у виборі властивостей навколишнього природного середовища для проведення рекреації. Тому цей блок за описом характеристик, аналізом окремих кількісних і якісних показників є найбільш інформативно об'ємним. При складанні банку даних важливо використати державні стандарти щодо РТП, ГОСТи, які створюють підґрунтя до вибору рекреації, окремі державні довідники з охорони навколишнього природного середовища та великий об'єм географічної інформації про класифікацію природних рекреаційних ресурсів.

Доречною нагодою даного блоку є приведення та аналіз систематизацій природних рекреаційних ресурсів, що сьогодні класифікуються за різними ознаками [3]. Найбільш прийнятою і легкою у користуванні є класифікація їх за *кількістю* (загальна кількість сприятливих властивостей компонентної структури території, що може використовуватися у рекреаційному природокористуванні), *різноманітністю* (типізація та видовий склад рекреаційних ресурсів природного характеру), *видами* (кліматичні, ландшафтні, водні, флористичні), *функціональним призначенням* (забезпечують лікування, відпочинок, пізнання явищ і процесів у конкретному регіоні).

За існуючими класифікаціями природні рекреаційні ресурси згрупуються за походженням, рекреаційним використанням, швидкістю вичерпування (швидко вичерпуються, повільно вичерпуються, не вичерпуються), релаксацією (відновні, відносно відновні, невідновні), можливостями заміни одного виду іншим тощо.

В останні роки зростає суспільна увага до використання природних умов і ресурсів для активного відпочинку населення, лікувально-оздоровчого, профілактичного і медичного заходів. Природні умови і природні ресурси є своєрідним акумулятором корисних властивостей природного походження, які може використати рекреант. Компонентна „рекреаційна структура” (набір певних властивостей окремого компонента

природи, що може бути використаним у рекреаційному природокористуванні) характеризується своєю індивідуальністю.

Завершуючи аналіз структури РТПТ, зазначимо, що такий комплексний документ створюється із застосуванням ГІС-технологій. Він фіксує сучасний рекреаційно-туристичний стан території, є основою для формування територіально-рекреаційних систем та подальшого розвитку і функціонування РТПТ.

Висновки. Практичне значення створення РТПТ полягає у формуванні інформаційної бази рекреаційно-туристичних ресурсів території, суб'єктів туристичної діяльності, інших даних, що визначають конкурентоспроможність туристичної галузі в регіоні і країні. Створений такий вихідний документ систематизуватиме всі існуючі інформаційні ресурси про РТПТ в один банк даних. Науково-практичними засадами РТПТ є польові дослідження (збір первинної інформації), систематизація й аналіз статистичної інформації (вторинна інформація), пропозиції до формування і вдосконалення рекреаційно-туристичного простору території в контексті просування туристичного продукту, методичні оцінкові рекомендації, результативні показники діяльності в рекреаційно-туристичній галузі, оцінкові показники діяльності в туристичній галузі, методики їх формування та використання, програмного забезпечення, підвищення туристично-рекреаційного потенціалу території.

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України. Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик. – К.: Київський університет, 2001. – С. 224-285.
2. Кілінська К., Кіщук З. Методичні підходи до проведення оцінки компонентної структури природно-рекреаційних умов території. / К. Кілінська, З. Кіщук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2011. (друж).
3. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням. // за ред. А.Г. Мельника, М.К. Шапочки. – Суми: Університетська книга. – 2006. – С. 184-188.